

Helsingin yliopisto

Pvm
23.6.2004

Dnro
30 / 500/ 2004

Viite:
Asia: Opetusministeriön palaute yliopistojen toiminnasta vuonna 2003

Merkittävä osa opetusministeriön ja yliopistojen välistä ohjausta on vuosittain käytävät tulosneuvottelut, joiden yhteydessä sovitaan tavoitteista, niiden saavuttamiseen tarvittavista voimavaroista ja ministeriö antaa palautteen aiempien tavoitteiden toteutumisesta. Valtioneuvoston keskushallinnon uudistamista koskevien periaatteiden mukaan ja ohjauksen kehittämiseksi opetusministeriö antaa palautteen tänä vuonna kolmannen kerran myös kirjallisena.

Ministeriön palaute perustuu vuoden 2003 tilinpäätökseen, KOTA - tietokannan tilastotietoihin, Valtiontalouden tarkastusviraston tilintarkastuskertomuksiin, keväällä 2004 käytyyn tulosneuvotteluun, arvioinneista saatuihin tietoihin sekä muuhun ministeriölle toimitettuun informaatioon.

Kirjallisen palautteen lähtökohtana ovat ne tulokset, joita vastaavat tavoitteet on asetettu tulossopimuksessa vuotta 2003 koskien. Palautteessa otetaan soveltuvin osin huomioon myös hallinnonalan keskeisimmissä strategioissa ja valtakunnallisissa ohjelmissa asetetut tavoitteet. Kirjallinen palaute keskittyy strategiaan kysymyksiin ja se sisältää kaikille yliopistoille annettavan yhteisen palautteen lisäksi yliopistokohtaisen palautteen. Esi- tettyihin kehittämistoimenpiteisiin palataan seuraavan tulosneuvottelun yhteydessä.

Ylijohtaja

Arvo Jäppinen

Johtaja

Markku Mattila

LIITE Opetusministeriön palaute Helsingin yliopistolle vuoden 2003 toiminnasta

TIEDOKSI OPM/ TAL
OPM/ TP
OPM/ AIK
Valtiovarainministeriö
Valtiontilintarkastajat
Valtiontalouden tarkastusvirasto
Valtiokonttori

OPETUSMINISTERIÖN PALAUTE HELSINGIN YLIOPISTOLLE VUODEN 2003 TOIMINNASTA

VAIKUTTAVUUS JA LAADUNHALLINTA

LAADUNVARMISTUKSEN KEHITTÄMINEN JA ARVIOINTIEN TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN

Yliopistot ovat käynnistäneet aktiivisesti laadunvarmistusjärjestelmien kehittämistyön. Yliopistoilla on käytössä toiminnan laatua varmistavia elementtejä ja laadunvarmistuksen menettelytapoja, sen sijaan vain muutamissa yliopistoissa on toistaiseksi olemassa kokonaisvaltainen laadunvarmistusjärjestelmä. Useimmissa yliopistoissa laadunvarmistustyö ei ole vielä riittävän systemaattista, muutamissa suunnittelu on vasta käynnistymässä. Yliopistojen tulee jatkossa käynnistää aktiiviset toimet kattavan laatujärjestelmän rakentamiseksi. Korkeakoulujen arviointineuvoston vuonna 2003 toteuttamalla kartoituksella tuetaan osaltaan yliopistojen kehittämistyötä. Myös verkko-opetuksen ja laadunvarmistuksen välisiä yhteyksiä tulee tiivistää osana laadunvarmistusjärjestelmien rakentamista.

Arviointien tulosten hyödyntämistä yliopistoissa tulee tehostaa. Joissakin yliopistoissa arviointien hyödyntämistä koskevat analyysit ovat jo kuitenkin kehittyneitä. Yliopistojen tulee jatkossa pyrkiä pitkäjänteiseen ja systemaattiseen arviointien hyödyntämiseen toiminnan kaikilla tasoilla ja ottaa ne johdon asialistalle ja yliopiston sisäisiin tulosneuvotteluihin.

Opetusministeriö pitää laadunvarmistuksen kehittämisen kannalta onnistuneena yliopiston koulutuksen ja tutkimuksen arviointihankkeen tuloksena syntyneitä painopistealueisiin perustuvaa arviointimatriisia, jonka avulla koulutuksen laatua pyritään mittaamaan. Myös yliopiston toimenpiteet kannustaa laadunvarmistuksen kehittämiseen tuloksellisuusrahoituksen avulla ovat kannatettavia. Yliopiston tulee jatkossa kehittää toimintaa edelleen tavoitteena kokonaisvaltainen laadunvarmistusjärjestelmä.

Arviointitoiminnan osalta yliopisto on panostanut merkittäväällä tavalla kehittävän itsearviointin kehittämiseen. Yliopisto on osallistunut neljän monialaisen yliopiston hallinnon arviointiin. Opetusministeriö kannustaa yliopistoa toimintansa edelleen kehittämiseen arviointien tulosten pohjalta. Yliopisto raportoi varsin hyvin arviointitoiminnastaan ja tulosten hyödyntämisestä, jatkossa tulee kuitenkin kiinnittää vielä erityistä huomiota ulkopuolisten arviointien tulosten hyödyntämiseen.

TUTKIMUS JA TUTKIJANKOULUTUS

Hallitus on vahvistanut julkista tutkimusrahoitusta valtion tiede- ja teknologianeuvoston linjausten pohjalta. Vuoden 2003 ensimmäisessä lisäbudjetissa korotettiin Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen myöntövaltuutta ja kuluvan vuoden budjetissa valtion tutkimusrahoituksessa on suurin lisäys siten vuoden 1997.

Suomen Akatemian katsaus Suomen tieteen tilasta ja tasosta valmistui vuoden 2003 lopussa. Sen mukaan Suomen tieteellinen tutkimus on edelleen kansainvälistynyt, ja se on monilla aloilla kansainvälisesti korkeatasoista. Kansainvälisen asiantuntijaryhmä arvioi Suomen Akatemian toimintaa vuoden 2003 aikana. Paneelin mukaan yksi ajankohtaisimmista haasteista niin Suomessa kuin kansainvälisesti on poikkitieteellisen tutkimuksen edistäminen eri keinoin. Arvioitsijat alleviivaavat sitä, että tutkimusjärjestelmän rakenteiden ei tulisi estää tieteen luonnollista kehitystä eli monitieteisen, poikkitieteellisen tutkimuksen kehitystä eikä toisaalta perustutkimuksen ja soveltavan tutki-

muksen lähentymistä. Suomalaisen tutkimusjärjestelmän toimijoiden välisiä yhteyksiä tulisi arvioinnin mukaan entisestään vahvistaa tehokkuuden parantamiseksi sekä korkealaatuisen tutkimuksen edistämiseksi. Opetusministeriö kiinnittää yliopistojen huomiota näihin tavoitteisiin.

Suomen Akatemia toteutti vuonna 2004 infrastruktuuriohjelman, jossa yliopistojen kansallisesti merkittäviä infrastruktuureja rahoitettiin lähes 19 miljoonalla eurolla. Opetusministeriö ja Suomen Akatemia selvittävät infrastruktuurin vahvistamisen mahdollisuuksia jatkossakin. Yliopistoja kehoitetaan käyttämään tehokkaasti laiteresurssejaan ja lisäämään niiden yhteiskäyttöä muiden yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritysten kanssa, silloin kun se on tarkoituksenmukaista.

Euroopan opetusministereiden Berliinissä antaman julkilausuman mukaan Bolognan prosessiin otetaan mukaan kahden syklin perustutkintojen lisäksi tohtorikoulutus kolmantena syklinä. Tämä kuvastaa tutkimuksen ja tutkijankoulutuksen tärkeyttä korkeakoulutuksen laadun kannalta ja eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukyvyn kannalta.

Tutkijakoulutukseen kehittämiseen on yliopistoissa kiinnitetty huomiota. Valtiontalouden tarkastusviraston tutkijakoulujen toimintaa koskevassa tarkastuskertomuksessa (56/2003) todetaan, että yliopistoissa toimivien tutkijakoulujen vaikuttavuus, toiminnan laatu ja saavutetut määrälliset ja ikätavoitteet on saavutettu hyvin. Kertomus vahvistaa myös muissa arvioinneissa saatuja tuloksia siitä, että tutkijakoulut ovat kehittyneet dynaamiseksi osaksi koulutusjärjestelmäämme. Yliopistot ovat käynnistäneet omia tutkijakoulujaan, rahoittaneet omia tutkijankoulupaikkoja ja muuten järjestäneet tutkijakoulutuksen resursseja ja toimintatapoja. Yliopistojen tulisi jatkossa kiinnittää huomiota myös jatko-opiskelijoiden valintaan, aktiivisten jatko-opiskelijoiden määrään, väitöskirjan ohjauksen suunnitteluun ja väitöskirjojen tarkastus- ja hyväksymismenettelyyn. Yliopistojen edellytetään ottavan käyttöön ja edistävän hyvien menettelytapojen leviämistä osana laadunvarmistuksen menettelyjä. Laadun nostamiseen pyritään myös tohtorikoulutuksen kansainvälistä verkostoitumista edistämällä ja tutkijakoulujen avaamisella ulkomaalaisille. Yliopistojen tulee kiinnittää huomiota tutkijanuraan ja tutkijoiden liikkuvuuteen ja käyttää mahdollisuuksiaan nykyisen tilanteen parantamiseksi.

Korkeakoulurakenteita koskevan selvitysmiehen työ päättyy 30.9.2004. Selvitys on osa valtion tiede- ja teknologianeuvoston julkisen tutkimusjärjestelmän kokonaisarviointia, joka valmistuu vuoden 2004 lopussa, jonka jälkeen päätetään jatkotoimenpiteistä.

Syksyllä valmistui geotieteiden kansainvälinen arviointi ja opetusministeriö on asettanut työryhmän arvioinnin jatkotoimille. Työryhmän määräaika päättyy 30.6.2005. Arvioinnin pohjalta yliopiston tulee arvioida oman geotieteellisen yksikkönsä tilaa ja tehdä suunnitelma geotieteen tutkimuksen asemasta oman yliopiston kannalta.

Suomen liittyttyä kesällä ESO (European Southern Observatory) järjestöön kehoitetaan yliopistoa hyödyntämään Suomen jäsenyys täysimääräisesti.

PERUSKOULUTUS

Valmistautuminen uuteen tutkintorakenteeseen ja opintojen kehittäminen

Edellisellä tulossopimuskaudella toteutettiin opetusministeriön hankerahoituksella suuri joukko opetuksen ja opintojen ohjauksen kehittämishankkeita. Yliopistot toteuttivat hankkeet pääsääntöisesti erittäin hyvin, ja laaja Valmiiksi viidessä vuodessa -hanke (2004 - 2006) rakentuu tehdyn työn pohjalta. Opetusministeriön näkemyksen mukaan yliopistot ovat valtaosin sitoutuneita opetuksen laadun parantamiseen, opintojen ohjauksen tehostamiseen ja opintoaikojen lyhentämiseen. Useimmissa yliopistoissa on toteutettu opintojen kuormittavuusarviointeja ja alakohkaisia ydinaineanalyyskejä, jotka antavat hyvän pohjan opetussuunnitelmien uudistamiselle tutkintorakenteen muuttamisen yhteydessä. Valtioneuvostossa valmistellaan opintojen nopeuttamisen toimenpideohjelmia.

Opetusministeriö pitää myönteisenä sitä, että useimmat yliopistot ovat kytkeneet laadunvarmistusjärjestelmien kehittämisen ja kansainvälisen yhteistyön lisäämisen tutkintouudistuksen toteuttamiseen. Opetusministeriö kehottaa yliopistoja hyödyntämään yliopistojen omia kansainvälisiä verkostoja tutkintouudistuksen toteuttamisessa. Suomessa toteutettavalla tutkintouudistuksella on vahva kansainvälinen ulottuvuus, ja yliopistojen tulee varmistua siitä, että niiden perustutkinnot ovat kansainvälisesti korkealaatuisia ja yhteensopivia ainakin Euroopan tasolla. Opetusministeriö korostaa sitä, että tutkintouudistus tulee toteuttaa siten, että se ei johda opintoaikojen pitkittymiseen.

Useat yliopistot ovat laatineet tai päivittäneet kansainvälisen toiminnan strategiansa, mutta opetusministeriö kehottaa yliopistoja laatimaan myös konkreettiset toimenpideohjelmat ulkomaisten opiskelijoiden rekrytoimiseksi Suomeen.

Yliopisto toteutti edellisellä tulossopimuskaudella 2001-2003 Tuella ja taidolla -hankkeen erittäin hyvin. Hankkeessa tuotettiin useita valtakunnallisesti merkittäviä raportteja ja yliopisto-opetukseen ja opintojen ohjaukseen liittyviä julkaisuja. Yliopiston toteuttama opetuksen ja tutkintojen kansainvälinen arviointi ja perustutkintojen kehittämisstrategia ovat antaneet erinomaisen pohjan myös tutkintorakenteen uudistustyölle. Uudistuksen toimeenpano on yliopiston sisällä hyvin organisoitu ja yliopistossa näyttää olevan valmiutta syvällisiin opetusta ja tutkintoja koskeviin uudistuksiin. Yliopiston tulee kiinnittää erityistä huomiota humanistisen sekä matemaattis-luonnontieteellisen alan tutkintoaikojen lyhentämiseen ja läpäisyn parantamiseen. Opiskelijoiden sitouttamiseen tehokkaaseen opiskeluun on myös kiinnitettävä erityistä huomiota pääkaupunkiseudulla, missä opiskelun osa-aikaisuus alusta lähtien on yleisempää kuin muualla.

Opiskelijavalinnat

Yliopistot ovat laatineet vuonna 2003 opiskelijavalintojen kehittämisstrategiat. Pääosin ne ovat perusteellisesti laadittuja ja näkökulma selkeästi rajattu opintoihin sijoittumisen tehostamista ja valintojen keventämistä edistäviin toimenpiteisiin. Valintastrategioiden liittäminen osaksi yliopistojen muuta strategia- ja laatutyötä on otettu huomioon useissa strategioissa. Sen sijaan monista strategioista puuttuu kokonaan tiedekunta- ja alakohtainen tarkastelu. Jatkossa yliopistojen tulee erityisesti huolehtia esitettyjen linjausten toimeenpanosta ja konkretisoimisesta, aikatauluista sekä riittävästä seurannasta niin että pääsy yliopisto-opintoihin nopeutuu ja yksinkertaistuu ja valintayksiköiden määrä vähenee.

Yliopistojen tulee toiminnassaan varautua valtakunnallisen yhteishakujärjestelmän rakentamiseen lukuvuoden 2007-2008 valintoihin mennessä. Lisäksi opetusministeriö painottaa, että eri koulutusaloilla tulisi lisätä yhteisvalintoja. Olemassa olevien valintayhteistyöalojen (mm. tekniikka, opettajankoulutus, lääketiede) rinnalla erityisesti kauppatieteessä ja opettajankoulutuksessa on jo parhaillaan käynnissä merkittäviä kehittämishankkeita. Näistä hyvistä käytännöistä on löydettävissä soveltuvien osien mallia myös muille koulutusaloille.

Yliopistojen tutkintorakenteen valmistelulla ja opiskelijavalintojen kehittämisellä on kiinteä yhteys erityisesti maisterivaiheen valintojen ja alemmasta ylempään tutkintoon liittyvien siirtymismenettelyjen osalta. Kaksiportaisen tutkintorakenteen valmistelussa tulee huolehtia erityisesti siitä, ettei valintajärjestelmästä synny entistä hajautetumpaa ja uusia raskaita valintamenettelyjä sisältävää järjestelmää, joka vaikeuttaa opintoihin sijoittumista. Yliopistojen tulee ryhtyä avoimen väylän toimivuutta edistäviin toimenpiteisiin väylän edelleen kehittämiseksi.

Yliopistojen tulee ottaa opiskelijavalintoja kehittäessään huomioon toisen asteen koulutuksessa tapahtuvat uudistukset kuten ylioppilastutkinnon rakenneuudistus, reaalikoeuudistus sekä opinto-ohjauksen kehittäminen. Yliopistojen tulee tehostaa toisen asteen oppilaitosten kanssa tehtävää yhteistyötä opiskelijavalinnoissa sekä hyödyntää entistä paremmin toisen asteen opinnoissa saavutettuja opiskelunvalmiuksia.

Eräissä yliopistoissa on tällä hetkellä ongelmana, että hammaslääketieteen, luonnontieteen tai farmasian aloilta siirrytään varsin usein valintakokeiden kautta lääketieteen opintoihin vaikeuttaen samalla näiden alojen opiskelijarekrytointia ja opiskeluprosesseja. Yliopistojen tulisi harkita näille ryhmille erillistä kiintiötä tai ohjelmaa (graduate entry). Erityisesti tekniikan alalla ja luonnontieteissä tulee kiinnittää huomiota riittävään osaamistasoon opiskelijoita valittaessa.

Ulkomaisten opiskelijoiden rekrytoinnissa opiskelijat tulee valita pääasiassa vieraskielisiin ohjelmiin. Ellei yliopistolla ole vieraskielisiä ohjelmia, tulee yliopiston varmistaa ulkomaisten opiskelijoiden riittävä suomenkielen taito ennen opiskelijaksi hyväksymistä. Ulkomaalaisten valintojen osalta tulee edelleen kehittää erilaisia joustavia valintamenettelyjä.

Opetusministeriö laatii syyskaudella 2004 toimenpideohjelman opiskelijavalintojen kehittämiseksi.

Yliopistolla on ollut keskeinen rooli valtakunnallisessa opiskelijavalintojen kehittämisessä. Yliopisto on valmistellut selkeän ja tavoitteellisen strategian, jonka toimeenpano on toteutettu ja organisoitu perusteellisesti.

Opettajankoulutuksen laajennusohjelman vv. 2001-2003 tavoitteet on useissa yliopistoissa kyetty pääosin saavuttamaan. Joissakin yliopistoissa on kuitenkin ollut hakijaongelmia ja laajennusohjelmaan kuuluvat opinnot ovat pitkittyneet tai keskeytyneet. On tarpeellista, että yliopistot kehittävät opettajankoulutuksen laajennusohjelmien tiedotusta sekä valinta- ja aloitusvaihetta siten, että opiskelijat saavat realistisen kuvan opinnoista ja sitoutumista opintoihin tuetaan riittävästi. Opetusministeriö pitää tärkeänä, että yliopistoilla on suunnitelma siitä, millaista ohjausta ja tukea tarjotaan niille opiskelijoille, jotka eivät olleet saaneet laajennusohjelmaopintojaan valmiiksi vuoden 2003 loppuun mennessä.

Yliopisto on saanut suurimpaan osaan vv. 2001-2003 opettajankoulutuksen laajennusohjelman koulutuksista runsaasti hakijoita. Pääosa valituista opiskelijoista on suorittanut opintonsa laajennusohjelman tavoiteajassa. Erityisen hyvin määrälliset tavoitteet on saavutettu erityisopettajakoulutuksessa. Ministeriö kiinnittää yliopiston huomiota virtuaaliopintojen hyödyntämismahdollisuuksiin.

Virtuaaliyliopistotoiminta on käynnistynyt hyvin: vuonna 2003 yliopistoissa ja niiden verkostoissa suoritettiin noin 100 000 opintoviikkoa ainakin osittain verkko-opiskeluna. Toiminnan vakiinnuttamiseen osaksi perustoimintaa ei ole kuitenkaan paneuduttu kaikissa yliopistoissa ja verkostoissa. Tämä onkin seuraavien vuosien keskeinen haaste. Tavoitteena on myös verkko-opetuksen tukipalvelujen vakiinnuttaminen yliopistoissa. Yhteistyöhön, muista hankkeista oppimiseen ja kaikkien osapuolien tasapuoliseen kohteluun verkostoissa tulisi kiinnittää lisää huomiota.

Maaliskuussa opetusministeriö julkisti Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskunta-ohjelman 2004–2006, jolla vahvistetaan yleistä tietoyhteiskuntaosaamista sekä koulutuksen ja tutkimuksen roolia tietoyhteiskunnassa. Ohjelman toimenpiteillä pyritään mm. varmistamaan verkko-oppimateriaalien laatu ja tekijänoikeussopimukset opetuksessa ja tutkimuksessa käytettävien sähköisten aineistojen osalta sekä edistämään tietoturvaluutta. Valtakunnallisena haasteena on Suomen virtuaaliyliopiston toiminnan vakiinnuttaminen yliopistojen verkostotoiminnan kehittäjänä ja palvelujen tarjoajana.

YHTEISKUNNALLISET TEHTÄVÄT

Alueellinen toiminta

Hallitusohjelman tavoitteena on korkeakoulujen aluevaikutusten vahvistaminen. Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategian mukaisesti yliopistojen toimintaa alueilla vahvistetaan nykyistä

toimintaverkostoa tehostamalla ja olemassa olevia alueellisia yliopistokeskuksia kehittämällä. Opetusministeriön aluestrategian mukaisesti yliopistojen alueellisen toiminnan tulee tukea yliopistojen perustehtäviä, koulutusta ja tutkimusta. Myös selvitysmies Siuruaisen kannanotot tukevat tätä kehitystä.

Yliopistokeskukset toimivat kuudella paikkakunnalla Lahdessa, Kajaanissa, Kokkolassa, Mikkelissä, Porissa ja Seinäjoella ja niillä jokaisella on vuoden 2004 alusta lähtien nimettyä koordinaatioyliopisto. Yliopistokeskusten olemassa olevan toiminnan kokoaminen yhteisen sateenvarjon alle tehostaa yliopistollisen toiminnan aluevaikutuksia.

Opetusministeriö korostaa, että yliopistokeskusten toiminnan kehittämisessä emoyliopistoilla on johtava rooli, mutta yhteistyö alueen muiden toimijoiden kanssa myös perusedellytys. Toiminnan kehittämisessä tulee hyödyntää aikuiskoulutuksen, maisteriohjelmien sekä alueen tarpeita palvelevan soveltavan tutkimustoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia. Samoin tulee kehittää niin toiminnallista kuin infrastruktuuriyhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa. Yliopistokeskusten hankkeissa toteutetaan yhteisrahoitteista toimintamallia ja niistä sovitaan yliopistojen kanssa tulosneuvotteluissa.

Opetusministeriö kiinnittää yliopistojen huomiota siihen, että yliopistokeskusten organisaation ja hallinnoinnin tulee olla niitä koskevien määräysten mukaisia. Valtiontalouden tarkastusvirasto tarkastaa vuosina 2004-2005 kaikki kuusi yliopistokeskusta.

Korkeakoulujen aluevaikutusten vahvistamiseksi opetusministeriö pyytää yliopistoja ja ammattikorkeakouluja uudistamaan **yhteiset aluestrategiansa**. Monet strategioista olivat hyviä ja monia yhteistyöhankkeita on voitu käynnistää, mutta osa strategioista oli myös sangen puutteellisia, jonka takia päivittäminen on perusteltua. Päivittämistä koskeva ohjekirje on lähetetty yliopistoille ja ammattikorkeakouluille toukokuussa. Strategioiden tulee valmistua 30.9.2005 mennessä.

Korkeakoulujen tulee olla valmistelutyössä riittävässä yhteistoiminnassa mm. alueellisten viranomaisten, maakunnan liittojen ja lääninhallitusten kanssa. Korkeakoulujen tulee olla myös aktiivisessa vuorovaikutuksessa maakunnan liittojen valmistellessa vuosittain maakuntaohjelman mukaisia toteuttamissuunnitelmiaan. Yliopistojen tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa toiminnassaan huomioon toteuttamissuunnitelmissa esitetyt rakennerahastohankkeet.

Rakennerahastovaroin toteutettuja maisteriohjelmiä koskeva selvitys on valmistunut. Opetusministeriö katsoo, että hyviksi arvioitujen hankkeiden rahoitusta tulisi jatkaa ESR-rahoituksena vuoden 2006 loppuun saakka. Opetusministeriö pyrkii saamaan vuoden 2007 talousarvioon kehylisäystä ohjelmien vakinaistamiseen. Yliopistojen tulisi harkita sellaisten ohjelmien lakkauttamista tai sopeuttamista nykyiseen toimintaan, jotka eivät menestyneet arvioinnissa. Ainakaan niitä ei ole taroituksenmukaista jatkaa nykyisessä muodossaan.

Avoin yliopisto-opetus ja täydennyskoulutus

Avoimen yliopisto-opetuksen tarjonnan volyyymi ja opiskelijamäärät laskivat jonkin verran edelliseen vuoteen verrattuna. Opetusta tarjottiin yhä eniten kasvatustieteissä, humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä, mutta näiden suhteellinen osuus on selvästi vähenevä. Paikkakunnasta riippumattoman opetuksen osuus on jo huomattava, mutta verkko-opintoja tarjotaan yhä melko vähän ja hajanaisesti.

Väylä korkeakoulututkintoon kapeni yliopistoissa yhteensä noin sadalla. Väylän läpäisy heikkeni varsinkin kasvatustieteissä, oikeustieteessä, teknillisissä ja maatalous-metsätieteissä. Avoimen yliopiston opiskelijamääriin verrattuna väylä korkeakoulututkintoon on erityisen kapea kasvatustieteissä ja psykologiassa. Parhaiten se vetää kauppatieteissä, teknillisissä tieteissä ja teologiassa.

Avointa yliopistoa koskeneessa tutkimuksessa ja arvioinnissa on selvinnyt, että opiskelijoissa ovat aliedustettuina mm. miehet (alle 25%), yli 50-vuotiaat (alle 10%) ja kaupunkien ulkopuolella asuvat (alle 30%). Eräiden yliopistojen avoimeen yliopisto-opetukseen osallistuu myös poikkeuksellisen paljon oman yliopiston tutkinto-opiskelijoita. Opetusministeriö pitää tärkeänä, että yliopistot kehittävät avointa yliopisto-opetusta kaikkia kansalaisia palvelevana toimintana.

Täydennyskoulutuksen volyyymi ja osallistujamäärät pienenevät edelleen vuonna 2003. Kurssitoiminnan kehityksessä näkyy siirtymistä pitkäkestoisempaan ja yhä useammin asiakkaan tilaamaan koulutukseen. Täydennyskoulutuskeskusten määrä on pysynyt lähes vakiona, mutta täydennyskoulutusta järjestää yliopistoissa yhä useampi yksikkö ja laitos niiden lisäksi.

Yliopistojen täydennyskoulutus näyttää painottuvan vahvasti muutamille aloille, joista keskeisiä ovat kasvatustieteen ja opetusalan koulutus sekä tietyt sosiaali- ja terveysalan kurssit. Valikoimassa on edelleen myös selkeästi ei-yliopistollista toimintaa. Yliopistojen täydennyskoulutuksessa on vähän luonnontieteellistä koulutusta. Myös tekniikan alan täydennyskoulutus on melko vähäistä, jos sitä verrataan alan peruskoulutuksen volyyymiin.

Meneillään olevan sopimuskauden aikana täydennyskoulutuksen kehittämisen keskeisiä tavoitteita ovat kokonaisuuden hallinta yliopistoissa, toiminnan tarjonnan ja valikoiman laajentuminen uusille aloille ja uusiin kohderyhmiin kunkin yliopiston profiiliin mukaisesti sekä täydennyskoulutuksen ja tutkintokoulutuksen välisen työnjaon selkeytyminen. Sen eräänä tavoitteena on relevantin koulutuskysynnän kanavoituminen täydennyskoulutukseen, mitä myös rakennerahastovaroin toteutettu- ja maisteriohjelmia koskeva selvitys korostaa.

HENKISTEN VOIMAVAROJEN HALLINTA JA KEHITTÄMINEN

Henkilöstönäkökulma on otettu osaksi uutta tilinpäätösvelvollisuutta. Tarkoituksena on kehittää osaamista ja työhyvinvointia henkilöstöpolitiikan avulla. Tämä edellyttää henkilöstöstrategian laadintaa ja sen seurantaan. Yliopistojen henkilöstötilinpäätökset ovat suurelta osin asianmukaisia ja antavat tarvittavat tiedot.

Yliopistojen tulee arvioida määräaikaisen henkilöstönsä asemaa ja vakinaistaa pysyväisluonteisia tehtäviä mahdollisuuksiensa mukaan valtiovarainministeriön kirjeen 14.10.2003 mukaisesti.

Yliopistoilla tulee olla ajantasainen tasa-arvosuunnitelma, jonka toteutumista seurataan. Suunnitelmissa tulee erityisesti kiinnittää huomiota virkanimityksiin ja samanpalkkaisuuteen. Uusi palkkausjärjestelmä antaa osaltaan mahdollisuuksia työtehtävien vaatavuuden tasapuoliseen arviointiin ja samanpalkkaisuuteen.

Yliopistojen uudesta palkkausjärjestelmästä ovat neuvottelut meneillään. Opetusministeriö edellyttää yliopistojen taloudellista ja muuta sitoutumista sen toteuttamiseen tehtävän neuvotteluratkaisun pohjalta. Järjestelmän toimeenpano edellyttää voimavarojen suuntaamista henkilöstön koulutukseen. Koulutustoimet kaikkien yliopistojen osalta tulisi aloittaa mahdollisimman pian, jotta siirtymisen järjestelmään olisi mahdollisimman joustava.

TILINPÄÄTÖKSEN JA MUIDEN TULOKSELLISUUSRAPORTTIEN LAATU

Yliopistojen tilinpäätöksessä on käsitelty tulosalueittain kattavasti yliopistolle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Asiakirjoihin on sisällynyt laadullisen arvion lisäksi myös määrällistä kehitystä ja vaikutusta kuvaavia indikaattoreita. Vain muutama yliopisto on arvioinut syitä tavoitetason mahdollisiin alituksiin. Keskeisiä arviointihankkeita on käsitelty, joskin näiden osalta keskeisimmät arviointitulokset ja niiden pohjalta päätetyt jatkotoimenpiteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Henkis-

ten voimavarojen hallintaa ja kehittämistä koskevat toimenpiteet on edelleen monen yliopiston kohdalla kerrottu hyvin suppeasti, vaikka konkreettisia toimenpiteitä olisi muun raportoinnin perusteella tehty runsaasti.

Huhtikuussa 2004 on hyväksytty talousarvioasetuksen muutokset, joista seuraa runsaasti muutostarpeita ministeriön ja yliopistojen toiminta- ja taloussuunnitteluun, laskentatoimeen sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen sisältöön. Säännöksiä sovelletaan ehdotuksen mukaisesti vuotta 2005 koskevaan suunnitteluun ja tilinpäätösraportointiin, mihin yliopistojen tulee osaltaan varautua.

Tietojärjestelmät

Yliopistojen on huolehdittava tuotettujen tilinpäätöstietojen ohella myös KOTA -tietokantaan toimitettujen tietojen luotettavuudesta. Yliopistot ovatkin pääsääntöisesti toimittaneet annettuja määräaikoja noudattaen KOTA -tietokantaan pyydetyt tiedot. Opetusministeriö on yhdessä yliopistojen kanssa kehittämässä KOTA -tietokantaa siten, että suunnittelu- ja seurantatiedot ovat entistä paremmin dokumentoitu ja joustavasti eri osapuolten käytettävissä.

Yliopistojen tietojärjestelmille asetetaan yhä kasvavia vaatimuksia yliopistojen välisen yhteistyön liittyen. KOTA -tietokannan uudistamisen ohella vaateita asettaa myös opiskelijaliikkuvuuden mukanaan tuoma sähköinen asiointi. Yliopistojen tulee huolehtia riittävästä tietoturvallisuudesta tietojärjestelmissään.

Kustannuslaskennan kehittäminen

Opetusministeriö on vuoden 2002 toimintaa koskevassa palautteessaan yliopistoille edellyttänyt luotettavien työajanseurantajärjestelmien sekä tähän liittyen suosittanut projektihallintajärjestelmien käyttöönottoa hanketoiminnassa. Palautteessa on edelleen viitattu rahoittajien kasvaneisiin vaatimuksiin kustannuslaskennan luotettavuudesta sekä valtion tilinpäätösuudistuksen edellyttämiin kehittämistoimiin. Samalla on painotettu yhteistyötä mahdollisimman yhdenmukaisten menettelyjen aikaansaamiseksi.

Valtiontalouden tarkastusviraston vuotta 2003 koskevien tilintarkastusraporttien perusteella voidaan puutteita edelleen todeta olevan erityisesti maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelmien luotettavuudessa. Kaikkiaan kolme yliopistoa on saanut kustannuslaskennan kehittämistoimia koskevan ilmoitusvelvollisuuden. Useiden muiden kohdalla on viitattu mm. virkatyön jakamisen epäluotettavuuteen hanketoiminnassa.

Opetusministeriö pyysi edellä mainitussa palautteessa yliopistoja selvittämään kustannuslaskennan kehittämistoimensa ja niiden aikataulut. Selvitys osoitti, että tilanne yliopistoissa on huomattavan erilainen. Osa yliopistoista ei vastannut tiedusteluun lainkaan. Joillain yliopistoilla työajanseurantajärjestelmät ovat ainakin koekäytössä, ja osa yliopistoista siirtyy järjestelmien käyttöön vuoden 2005 alusta.

On tärkeää, että esitetyt suunnitelmat toteutetaan. Niiden yliopistojen, joilla kustannuslaskennan kehittämissuunnitelmaa ei vielä ole, on sellainen laadittava. On huomattava, että kustannuslaskennan kehittämättömyys voi olla tulevaisuudessa este talousarviomenettelyjen kehittämisessä ja yliopistojen autonomian laajentamisessa.

LIITE 1**YHTEENVETO YLIOPISTOJEN TILINTARKASTUSKERTOMUKSISTA
VUODELTA 2003**

Tämä yhteenveto on laadittu Valtiontalouden tarkastusviraston tekemien yliopistojen vuosi-tilintarkastusten pohjalta.

Ilmoitusvelvollisuudet

Yliopisto	Syy
HY	Omaisuu den turvaamiseen liittyvä ohjeistus ja tarkastus
JoY	Puutteet sisäisessä valvonnassa erityisesti projektien seurannassa ja omaisuuden hallinnassa
TY	Maksullisen toiminnan vuosituloksen epäluotettavuus
LY	Arktisen keskuksen toimintasuhteet Arktikum OY:n kanssa, tähän liittyvien sopimusten uusiminen hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla
TTY	Menettelytavat Porin yliopistokeskuksessa, sisäisen valvonnan parantaminen Prizztech Oy-palveluksen osalta
SHH	Virheet käyttöomaisuuden ja poistojen kirjauksissa
TuKKK	Puutteet sisäisessä valvonnassa ja kustannuslaskennassa
TaiK	Maksullisen toiminnan vuosituloksen epäluotettavuus, tuotto- ja kululaskelman oikeellisuus, sisäisen valvonnan heikkoudet
SibA	Maksullisen toiminnan rakenteellisen alijäämäisyyden korjaaminen

LIITE 2

**HELSINGIN YLIOPISTON MÄÄRÄLLISET TAVOITTEET JA
NÄITÄ VASTAAVAT TOTEUTUMATIEDOT**

	TAVOITE		TOTEUTUMA			
	2001-2003	2004-2006	2001-2003	2003	2002	2001
Tohtorintutkinnot	364	396	356	355	352	362
Teologia	12	14	14	15	16	10
Humanistinen	42	50	41	41	36	47
Kasvatustieteet	15	18	19	18	17	23
Yhteiskuntatieteet	30	37	31	32	29	31
Psykologia	6	6	2	3	2	2
Oikeustiede	12	12	10	12	13	5
Luonnontieteet	108	108	88	84	105	75
Maa- ja metsätieteellinen	32	41	35	36	32	36
Lääketiede	85	85	94	85	86	112
Hammaslääketiede	7	7	5	6	3	5
Eläinlääketiede	7	9	8	12	6	6
Farmasia	8	9	9	11	7	10
Maisterit	2 380	2 500	2 310	2 349	2 274	2 307
Teologia	143	145	123	111	135	124
Humanistinen	470	490	486	534	491	432
Kasvatustieteet	265	290	298	290	294	309
Yhteiskuntatieteet	285	300	303	330	293	286
Psykologia	40	47	48	51	38	55
Oikeustiede	225	240	254	219	256	287
Luonnontieteet	455	465	357	372	339	361
Maa- ja metsätieteellinen	280	280	234	221	239	242
Lääketiede	95	108	94	86	101	96
Hammaslääketiede	30	35	21	28	13	22
Eläinlääketiede	50	55	45	59	33	44
Farmasia	40	45	46	48	42	49
Uudet opiskelijat		4 200	4 274	4 243	4 311	4 268
Kv- vaihto	1 000	1 100	708	679	745	699
Avoin, opiskelijat	6 000	4 500	3 850	3 714	3 893	3 944
Väylä	70	250	63	59	62	69
Ulkop. rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta (%)		38	37	35	39	37
Ulkom. tutkinto-opiskelijat		1 200			1 032	1 208